

Institutionen för Omvårdnad
Mittuniversitetet 2020

Språkets makt

En studie av vårdpersonals tal om psykiatriska patienter och brukare

Kristina Eivergård

AKADEMISK AVHANDLING

För avläggande av filosofiedoktor vid fakulteten för Humanvetenskap vid Mittuniversitetet, Campus Östersund, som offentligen kommer att försvaras i Sal O 213, fredag, 27 november, 10.00 – 14.00

Opponent är Docent Ulrika Hörberg, Linnéuniversitetet, Växjö

Sammanfattning

Eivergård, K. (2020). Språkets makt. En studie av vårdpersonals tal om psykiatriska patienter och brukare. Fakulteten för Humanvetenskap, Institutionen för ISSN: 1652-893X, ISBN: 978-91-88947-79-6

Syftet med avhandlingen var att utifrån tre valda psykiatriska vårdmiljöer analysera hur vårdpersonal talar om patienter och brukare med fokus på hur föreställningar om genus produceras och reproduceras vid ronder och i rapporteringar.

Rapporteringar och ronder är dagligen förekommande verksamheter inom nästan alla vårdpraktiker. Den pågår tre till fyra gånger dagligen och syftar idealt till att skapa kontinuitet och tydlighet i vården. I psykiatriska kontexter utgör rapporteringarna och ronderna extra viktiga redskap i bedömning av vilken omvårdnad och behandling vården finner lämplig. Studier kring verbal rapportering har främst genomförts inom somatisk vård och har varit fokuserad på rapporteringens innehåll, typ, kostnad och tidsåtgång. Forskning visar också att omvårdnadspersonal har svårt att avlägsna sig från ett medicinskt perspektiv och att rapporteringar och ronder sker på ett ritualiserat sätt där vårdpersonal socialiseras in i vad som är giltig information att föra vidare. Rapporteringarna kan också tjäna som ett sätt för vårdpersonalen att stödja varandra i arbetet. Forskningen gäller också i psykiatriska vårdkontexter där också olika maktordningar visar sig tydliga i språket. Hur psykiatrisk vårdpersonal talar om patienter och brukare på rapporteringar och på ronder med utgångspunkt i ett genusperspektiv har dock inte studerats i någon större omfattning.

Avhandlingen bygger på fyra delstudier, samtliga med kvalitativ forskningsdesign. Det empiriska materialet i alla delstudier utgjordes av ljudinspelningar från ronder och rapporteringar i tre olika psykiatriska vårdkontexter; allmänpsykiatri, rättspsykiatri och kommunal psykiatri. I delstudie **I** och **II** användes innehållsanalys och i delstudie **III** och **IV** användes diskursanalys.

Delstudie **I** visade hur vårdpersonalen använde sig av vardagliga ord och begrepp i såväl rapporteringar som på ronder. Orden och begreppen utgjorde grund för bedömning av patientens beteende och psykiska tillstånd och beslut kring omvårdnad och behandling.

Delstudie **II** visade att vårdpersonalens tal reproducerade en genusordning där kvinnorna förväntades uppträda enligt feminina normer för att bli acceptabla som kvinnor och patienter.

I delstudie **III** visade utsagorna på en familjeorienterad vårdpraktik och hur makttekniker i termer av diskursiva normer kring maskulinitet bidrog till en underordning av de vårdade männen. Resultatet visade också hur vårdpersonalen genom språket reproducerade heteronormativitet och sexualiserande av kvinnor.

I delstudie **IV** visade utsagorna på en skötsamhetsdiskurs där olika makttekniker som intimitet och bekännelse användes för att förmå brukarna att uppträda enligt feminina och maskulina normer. Utsagorna visade också på en heteronormativ och heterosexuell ordning där paradoxen mellan behov av stöd och att bibehålla sin värdighet tydliggjordes.

Slutsatsen var att rapporteringarna och ronderna fungerade som arenor där vardagliga ord och begrepp användes för att beskriva och bedöma patienter och brukare. De vardagliga orden och begreppen reproducerade maktordningar där olika disciplinerande makttekniker kom till uttryck. Språket reproducerade också en heteronormativ genusordning där föreställningar kring femininitet och maskulinitet medverkade i bedömningarna av patienternas och brukarnas psykiska tillstånd. Eftersom patienter och brukare inte var delaktiga i samtalen om dem själva gavs möjlighet för vårdpersonal att beskriva och positionera patienterna och brukarna på sätt som patienterna själva inte var medvetna om.

För att skapa möjligheter att bryta med stereotypa genusmönster samt mönster av dominans och underordning i psykiatrisk omvårdnad och omsorg bör studenter likväl som vårdpersonal arbeta med medvetandegörande och kritisk reflektion kring diskursiva normer och hur vi genom språket konstruerar patienten och brukaren.

Nyckelord: brukare, diskursanalys, femininitet, Foucault, innehållsanalys, maskulinitet, makt, omvårdnad, patienter, psykiatri, socialkonstruktionism, språk.